

І. ЛІСОВЕ ТА САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 630*946.1:[630*182:630*182.21](477.83)

Проф. В.П. Кучерявий,

д-р с.-г. наук; аспір. К.С. Брунець – НЛТУ України, м. Львів

ФІТОЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА НАСАДЖЕННЯ ЛІСОВОГО ПАРКУ ХІХ СТ. У БРЮХОВИЧАХ

Проаналізовано в історичному аспекті заліснення піщаних пустошів на території селища Брюховичі під Львовом, починаючи з 1800 років. На основі досліджень було встановлено причини зміни сосни звичайної листяними породами, тобто перехід від суборових до сугрудових умов місцезростання. З'ясовано, що значне місце у фітоценозах займає підліскова синузія, представлена групами бруслини бородавчатої, бузини чорної, ліщини звичайної, ожини звичайної, малини звичайної, проективне вкриття якої становить близько 40 %. Наявність рясного підліску є позитивним чинником ґрунтоутворення. Цю ж функцію виконує також трав'яний ярус, проективне вкриття якого становить близько 50 %.

Ключові слова: фітоценотична структура, лісопарк, насадження, асоціація, сукцесія, рекреаційне навантаження, генерація, деревостан.

На околиці Львова розташоване невелике селище міського типу – Брюховичі, яке виникло у 1444 р. Походить назва від річки Брюхівчанка, яка протікає селищем. У статті Р. Шуппа "Лісовий парк і літня колонія в Брюховичах біля Львова", яку було опубліковано в 1905 р. у лісівничому журналі "Silvan", зазначено: "Львів має своє привілейоване місце літнього відпочинку та подорожей – це близько розташовані Брюховичі". Це насправді так, тому що сьогодні сюди в усі пори року приїжджає багато відпочивальників, які "втікають" від великого міста, повсякденних турбот, вони набираються сил під величавими кронами дерев [1].

Неподалік Львова простягнувся чудовий Брюховицький лісопарк і навіть важко повірити, що на початку ХІХ ст. ці землі були безлісі. Проте вже впродовж 1810-1837 рр. тут здійснювалося заліснення на сипких пісках, які були утворені з льодовикових дюн. Тому справа заліснення була не простою, оскільки піщані землі були сухими, неродючими. Висаджували головним чином сосну і ялину. Якщо сосна добре росте в борових умовах, то ялина потребує родючіших ґрунтів. Проте, як свідчить стаття Р. Шуппа, що частина ялини прийнялася і вижила. Пізніше у 1874 р. на цій території відбувся сніговал, внаслідок якого значна частина дерев була зламана, що зменшило значною мірою густоту насадження. Утворилися невеликі відкриті простори, які згодом засіялися насінням сосни і ялини, давши життя новій генерації соснового-ялинового насадження.

У 1885 р., коли піднявся молодий ліс і радував око, через Брюховичі було прокладено залізницю Львів – Белжець. Згідно з проектом, залізнична станція мала бути збудована в Бірках Домініканських. Проте її збудували в Брюховичах. Виникає запитання "чому залізничну станцію вирішено будова-

ти в Брюховичах?" Річ у тому, що магістрат Львова ще давніше вирішив створити в Брюховичах кліматичний центр або так звану "літню колонію", але цей задум не набув реалізації. Справа в тому, що група львівських лікарів дійшли висновку, що піскова курява шкодитиме відпочивальникам, оскільки ще чималі ділянки землі були не заліснені. Проте магістрат не підтримав цієї думки і звернувся до дирекції залізниць з проханням побудувати залізничну станцію в Брюховичах, причому магістрат зобов'язався забезпечити будівництво станції власними коштами, виділивши з місцевого бюджету 40 тис. крон. Незважаючи на висновок лікарів, суперечки, магістрат міста Львова розпочав розparcelювання та продажу приблизно 15 га території, з яких 2 га було відведено під парк, а території, що примикали до колії та станції, вирішено було продати. Необхідно наголосити, що магістрат прийняв рішення, в якому заборонялося власникам куплених ділянок вирубувати дерева, окрім місць, які виділяли під будинки.

Наступним кроком було створення лісового парку та спорудження літнього табору [2]. Створювали прогулянкові маршрути, влаштовували місця для розваг, встановлювали лавочки, столи. Ці елементи благоустрою повинні були змінити природний характер насаджень. Потрібно зазначити, що у згаданій вище статті Р. Шуппа згадується, що магістрат міста Львова зазнає значних втрат, пов'язаних із будівництвом залізничної колії, літнього табору та парку, і наголошує на шкоді від самих людей, які ламають гілки, саджанці, витоптують стежки, необережно поводяться з вогнем, внаслідок чого виникають пожежі. Для міста користь полягала в тому, що його мешканцям було створено приємне місце відпочинку в приміському лісі.

До сьогодні від колишнього парку нічого, крім небагатьох дерев та стежкової мережі, не залишилось, зате ідею створення "кліматичної станції" та літніх дитячих таборів було реалізовано в 50-90 рр. минулого століття. Тут збудовано реабілітаційну кардіологічну та дитячу офтальмологічну лікарні та санаторії "Львів", "Будівельник", "Орлятко" та ін., куди приїжджали щороку тисячі дітей, навіть з європейських країн.

Сьогодні в Брюховицькому лісі майже немає природних соснових насаджень: тут переважають деревостани штучного походження. Загалом хвойні в Брюховицькому лісі займають лише третю частину всіх насаджень. Сьогодні тут зустрічаємо багато видів листяних порід, що свідчить про поліпшення ґрунтових умов. У лісопарку на горбистих ділянках можна зустріти грабово-букові насадження, нерідко трапляються поруч насадження дуба звичайного і дуба червоного, а також декоративні породи.

Ми досліджували насадження Брюховицького лісопарку, розташоване поблизу дороги Львів – Брюховичі. Воно характеризується досить високим рекреаційним навантаженням. Площа території становить 1,2 га, склад насадження неоднорідний. Тип лісорослиних умов – С2ГБС (свіжа грабово-букова субучина).

Видова структура виділеної асоціації Fageto – Pinetum pteridiosum представлена такими породами, як сосна звичайна, дуб звичайний, бук лісовий і граб звичайний. У першому ярусі переважає сосна звичайна. У другому

ярусі – дуб звичайний і бук лісовий, які становлять по 40 % кожний та граб звичайний – 20 %. Структура підросту така: бук лісовий – 30 %, граб звичайний – 70 %. До підліску належать бруслина бородавчаста, бузина чорна, ліщина звичайна, ожина звичайна, малина звичайна та ін. Трав'яний покрив представлений анемоною дібровою, орляком звичайним, купиною лікарською, чиною весняною та ін.

Вікова структура: сосна звичайна – 140 р.; дуб звичайний – 140 р. (I ярус); бук лісовий – 70 р.; дуб звичайний – 70 р.; граб звичайний – 70 р. (II ярус); Підріст із бука і граба (7Гз3Бкл) віком 10 років. На цій території присутні найстаріші екземпляри сосни звичайної віком 200 років; таких дерев на ділянці є п'ять. Потрібно зауважити, що в цих типах лісорослинних умов сосна досягає найвищої продуктивності [3]. Вертикальну просторову структуру лісових фітоценозів зображено на рисунку.

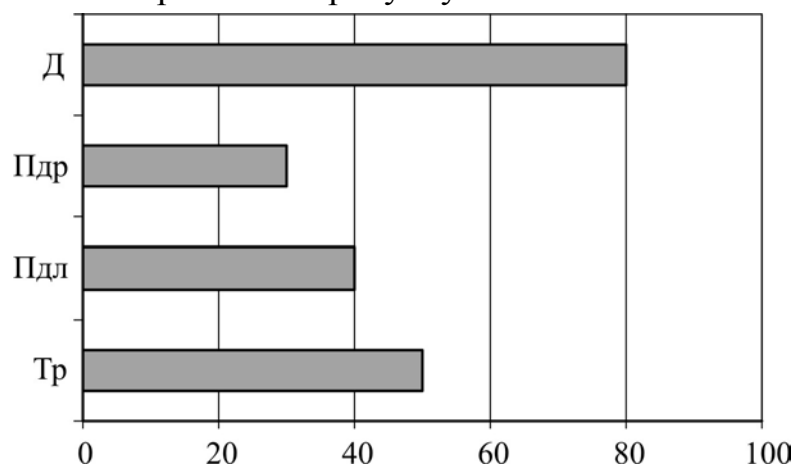

Рис. Діаграма вертикальної структури фітоценозу свіжої грабової субучини в Брюховицькому лісопарку

Як бачимо, проективне покриття деревного ярусу, до якого входять сосна звичайна, дуб звичайний, бук лісовий та граб звичайний, становить близько 80 %. Враховуючи багатовікову структуру фітоценозів, насадження досить добре представлене підростом із дуба, бука лісового та граба звичайного, проективне вкриття яких становить приблизно 30 %. Варто зауважити, що в підрості практично відсутня порода-едафікатор – сосна звичайна.

Значне місце у фітоценозах займає підліскова синузія, представлена групами бруслини бородавчастої, бузини чорної, ліщини звичайної, ожини звичайної, малини звичайної, проективне вкриття якої становить близько 40 %. Наявність рясного підліску є позитивним чинником ґрунтоутворення. Цю ж функцію виконує також трав'яний ярус, проективне покриття якого становить близько 50 % [4].

Наші дослідження дають можливість зробити такі висновки:

1. У лісових фітоценозах свіжої грабової субучини формується ендемічна сукцесія, яка призводить до усунення сосни звичайної з наявних угруповань.

2. Головною причиною зміни сосни звичайної листяними породами едафікаторами та субедифікаторами є перехід фітоценозів від суборових до сугрудових умов місцезростання.

Література

1. Schupp R. Park lesny i kolonia letnia w Brzuchowicach kolo Lwowa / R. Schupp // Sylwan. – 1905. – № 7. – S. 3-9.
2. Кучерявий В.П. Сади і парки Львова : монографія / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2008. – 360 с.
3. Гордієнко М.І. Лісові культури рівнинної частини України / М.І. Гордієнко, А.О. Бондар, В.О. Рибак, Н.М. Гордієнко / за ред. М.І. Гордієнка. – К. : Вид-во Урожай", 2007. – 680 с.
4. Кучерявий В.П. Фітомеліорація : навч. посібн. / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2003. – 540 с.

Кучерявий В.П., Брунец К.С. Фитоценотическая структура насаждения лесного парка XIX века в Брюховичах

Проанализировано в историческом аспекте залеснения песчаных пустошей на территории поселка Брюховичи под Львовом, начиная с 1800 годов. На основе исследований были установлены причины изменения сосны обыкновенной листовыми породами, то есть переход от суборовых к сугрудовым условиям места произрастания. Выяснено, что значительное место в фитоценозах занимает подлесная синюзия, представленная группой брусники бородавчатой, бузины черной, лещины обыкновенной, ежевики обыкновенной, малины обыкновенной, проектное покрытие которой составляет около 40 %. Наличие обильного подлеску является позитивным фактором почвообразования. Эту же функцию выполняет также травяной ярус, проектное покрытие которого составляет около 50 %.

Ключевые слова: фитоценотическая структура, лесопарк, насаждение, ассоциация, сукцессия, рекреационная нагрузка, генерация, деревостан.

Kucheryavyy V.P., Brunets K.S. Phytocoenotic structure of green plantations of forest park in the XIX century in Bruhovychi

Possibilities in the historical aspect reforestation of sandy heathland on the territory village Bruhovychi near Lviv since 1800. On the basis experimental plot have found cause changes pine sylvestris leaf woods that transition from subory to suhrudy to conditions habitat growth. It is found out, that a considerable place in фитоценозах occupies підліскова синюзія, presented the groups of cowberry warty, elder black, hazel ordinary, blackberry ordinary, raspberry ordinary, the project covering of which is about 40 %. Presence abundant an undergrowth is the positive factor of formation of soil. The same function is executed also by a grass tier project coverage of which is about 50 %.

Keywords: phytocoenotic structure, forest park, green plantations, association, succession, recreational load, generation, stands.

УДК 635.92:001.8:712.3:(630.23)

Доц. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук –

Білоцерківський національний аграрний університет

НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СТАРОВИННИХ ДЕНДРОПАРКАХ ТА БОТАНІЧНИХ САДАХ

На прикладі дендрологічного парку "Олександрія" НАН України розглянуто перспективні напрями наукових дослідень. Закцентовано увагу на необхідності вивчення вікової мінливості фітоценозів та окремих рослин, консортивних зв'язків між складовими частинами біоти, ботанічних колекцій рослин, збереження біологічного різноманіття, стійкості цензів до антропогенного впливу.

Серед наукових установ системи НАН України старовинні дендропарки "Софіївка", "Олександрія", "Тростянець" займають особливе місце завдяки специфіці об'єктів дослідження – довго існуючих штучно створених біоценозів, у яких деревні рослини різного віку і походження посідають визначальне